

ТРУДНОЩІ ВІДТВОРЕННЯ СУЧАСНИХ НІМЕЦЬКИХ НАЗВ ПРОФЕСІЙ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

*Л. С. Івашкевич, канд. філол. наук, доцент
Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут",
проспект Перемоги, 37, м. Київ-56, 03056, Україна
E-mail: fliegekunst@gmail.com*

У статті йдеться про розбіжності у сучасних німецькій та українській системах найменувань особи за професією та пов'язані із ними труднощі при перекладі. Проводиться діахронічне та синхронічне порівняння німецького та українського класифікаторів професій та обох їх конкретних сфер. Виділяються тенденції, характерні для сучасних німецьких професійних найменувань та з'ясовується їх представленість в українських номінаціях. На основі отриманих даних та численних прикладів вказується на відмінності у гендерній маркованості професійних найменувань обох мов, у ступені їх генералізації та на різний характер вжитку іношомовних елементів у системах професійних номінацій. Надаються рекомендації щодо врахування цих розбіжностей при перекладі з огляду на вимоги екстралінгвістичної ситуації перекладу.

***Ключові слова:** найменування особи за професією, візуалізація жінки, гендерна вказівка, соціальна коректність, запозичення, переклад.*

Найменування особи за професією належить до соціально важливих пластів лексики будь-якої мови, адже такі найменування вказують на місце та роль людини у суспільстві та характеризують її за однією з найважливіших сфер її активності – професійною діяльністю. З точки зору лінгвістики **найменування особи за професією** (далі **НОП**) є важливим об'єктом досліджень, що пов'язане із низкою лексико-семантичних особливостей НОП. По-перше, НОП виступають семантичними одиницями з чіткою і вагомою соціальною функціональністю, а система НОП у кожній мові має свою історичну традицію та обумовлена факторами розвитку структури економіки. По-друге, НОП як лексичним одиницям притаманна висока чутливість до суспільних змін та пов'язаних із ними тенденцій розвитку мови, із чого випливає неологічний характер НОП, на який вказує російська дослідниця Кожанова Н.В. [1].

Таким чином, лінгвістичне дослідження НОП дає змогу відслідковувати мовні тенденції у тому чи іншому суспільстві та порівнювати їх. На такі вагомні показники НОП, як репрезентативність та продуктивність вказує Сердега Р. Л. [2, с. 11].

У лінгвістиці були розроблені класифікації НОП [3, с. 32], [4, с.142], досліджені питання про характер взаємозалежності НОП та суспільних процесів [1], виявлено закономірності словотвірної семантики таких мовних одиниць [5], піднімалися питання про гендерний аспект НОП [6, 7] та функціонування запозичень у системі професійних найменувань німецької мови [8].

Однак, досі не було проведено компаративних досліджень, які дозволили б простежити тенденції у змінах парадигм НОП у німецькій та українській мовах та перекладознавчих праць, присвячених можливостям відтворення німецьких НОП українською мовою. З'ясування цих питань видається **актуальним** з огляду на те, що економічна співпраця між Україною та Німеччиною дедалі зміцнюється, системи ж історично обумовлених професійних найменувань обох країн виявляють цілу низку істотних розбіжностей, що зумовлює труднощі при перекладі як особистих документів, так і інституційної документації. Крім цього, необхідність професійно точно та соціально коректно відтворювати назви професій, які в обох вказаних країнах мають свої специфічні форми, актуальна також для публіцистичного та політичного мовлення.

Метою даної статті є виявлення спільних та відмінних ознак сучасних НОП німецької та української мов і окреслення можливостей відтворення встановлених розбіжностей при перекладі. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі **завдання**: виявити характерні особливості сучасних НОП німецької мови та простежити їх представленість у системі українських НОП, вказати на основні можливості перекладу німецьких НОП українською мовою з огляду на традиційність та неологічні тенденції в українських професійних найменуваннях.

Об'єктом дослідження виступають НОП німецької та української мов, вилучені із офіційних переліків спеціальностей України та Німеччини, **предметом** вивчення є спільні та відмінні риси сучасних професійних найменувань обох мов та можливості їх передачі при перекладі.

У дослідженні було використано такі **методи**: кількісний (встановлення частотності використання тих чи інших компонентів у НОП), індуктивно-дедуктивний (визначення тенденцій до змін в парадигмі НОП на основі історичного порівняння масивів фактичного матеріалу); описовий (визначення гендерного фактору у парадигмі НОП, пояснення лексичних особливостей парадигми НОП).

Джерелами **фактичного матеріалу** послужили німецькі класифікатори професій за 1988 [9] та 2010 [10] роки, список змін, внесених до переліку німецьких професій між 1996 та 2015 роками [11], оприлюднені Федеральним агенством працевлаштування Німеччини, а також український класифікатор професій за 2015 рік [12].

Як вже було зазначено вище, одним із актуальних питань вивчення німецьких НОП є на сьогодні їх гендерний аспект, що зумовлено стрімким зростанням активності жінки у суспільному та економічному житті, з одного боку, та посиленням прагнення до гендерної коректності, з іншого. Обидва названих екстралінгвістичних фактори, а також багаті словотвірні можливості німецької мови, зумовлюють розвиток мовних форм, які покликані трансформувати парадигму НОП із традиційно маскуліної в гендерно справедливую. Для України питання мовного відображення жінки як суб'єкта професійної діяльності також актуальне, однак, в силу як суспільних, так і мовних причин традиції та форми таких найменувань розвинені меншою мірою.

Тому одним із аспектів порівняння німецьких та українських НОП стала саме вказівка на стать. На опрацьованому в рамках даного дослідження корпусі німецьких НОП було виявлено такі зрушення в аспекті вказівки на стать:

- **тенденція до гендерної нейтралізації НОП;**
- **тенденція до експліцитної візуалізації жінки в НОП.**

Так, у переліку спеціальностей від 2010 року щонайменше 97% спеціальностей мають пряму вказівку на жіночу стать. Найчастіше вона виражається двома способами:

- суфіксом *-in* (*Medienfachwirtin, Matrosin, Stückschneiderin, Genforscherin* та ін.);
- компонентом складного слова *-frau* (*Gerbereifachfrau, Großhandelskauffrau, Spülfrau* та ін.).

Значно рідше зустрічається вказівка на жінку за допомогою компонента *-schwester, -mädchen* (*Unterrichtsschwester, Stubenmädchen, Zimmermädchen* та ін.), суфіксів *-ess, -ice, -euse* та *-ette* для запозичених слів (*Hostess, Stewardess, Direktrice, Souffleuse, Trainingspurserette* та ін.), вжитку однослівних найменувань, що традиційно імпліцитно включають компонент жіночої статі (напр., *Nonne, Magd*) або ж іншомовних запозичень із таким семантичним компонентом (напр., *Study-Nurse, Go-Go-Girl*).

Для українських офіційно затверджених НОП вказівка на жіночу стать майже не притаманна: характерні для жіночих НОП суфікси *-ниця* та *-ка* були виявлені у менш ніж 1% назв у класифікаторі професій (*санітарка, прибиральниця, мережниця, ворожка, економка, нянька* та ін.).

Простежимо виявлені розбіжності детальніше на НОП конкретних професійних сфер обох мов. Для порівняння нами були обрані два розділи професій, які є максимально близькими за своєю спеціалізацією в німецькій та українській мовах:

1) *Land-, Forst- und Tierwirtschaft und Gartenbau* — кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств, виборозведення та рибальства;

2) *Kaufmännische Dienstleistungen, Warenhandel, Vertrieb, Hotel und Tourismus* — працівники сфери торгівлі та послуг.

В обох сферах найпродуктивнішим способом вказівки на жіночу стать є мовіювання, тобто утворення імен жіночого роду від відповідних найменувань у формі чоловічого роду за допомогою експліцитно виражених словотвірних засобів. Найчастотнішим засобом для утворення жіночих НОП виявився суфікс *-in*. Так, розділ „Land-, Forst- und Tierwirtschaft und Gartenbau“, у якому загальна кількість номінацій осіб професійного діяча становить 342 позиції, нараховує 337 НОП з даним суфіксом: *Agronom/in, Schweinezüchter/in, Schäfer/in, Fischer/in, Gärtner/in* та ін. Розділ „Kaufmännische Dienstleistungen, Warenhandel, Vertrieb, Hotel und Tourismus“ містить у своєму складі 305 НОП, з них 247 номінацій мають у своєму складі для позначення жіночих найменувань особи за професією суфікс *-in*: *Buchhändler/in, Einkäufer/in, Kassierer/in (Handel), Kioskverkäufer/in, Reiseleiter/in (Hotel)* та ін. Також були зафіксовані компоненти складних слів *-frau, -kauffrau, -fachfrau*. Так, у розділі „Kaufmännische Dienstleistungen, Warenhandel, Vertrieb, Hotel und Tourismus“ було виявлено 27 НОП з даними компонентами: *Vertriebsfachkaufmann/-frau, Handelskaufmann/-frau, Sportfachmann/-frau, Hotelfachmann/-frau, Restaurantfachmann/-frau* та ін. Натомість у розділі „Land-, Forst- und Tierwirtschaft und Gartenbau“ був зафіксований лише один випадок вживання даних компонентів у НОП: *Decksmann/-frau (Fischerei)*.

Варто відзначити представленість у опрацьованих професійних сферах гендерно нейтральних форм. Серед них — НОП з компонентами *-kraft* та *-hilfe*. Так, у розділі „Kaufmännische Dienstleistungen, Warenhandel, Vertrieb, Hotel und Tourismus“ компонент *-kraft* наявний у 8 НОП: *Sales- und Servicefachkraft, Fachkraft – Automaten-service, Empfangskraft, Büfetthilfskraft, Thekenkraft, Fachkraft – Gastgewerbe, Servicekraft, Büfettkraft*, у розділі „Land-, Forst- und Tierwirtschaft und Gartenbau“ кількість номінацій, що містять компонент *-kraft* у своєму складі, становить 3: *Agrarservice-Fachkraft, Fachkraft – Landschaftspflege und Naturschutz, Fachkraft – Rekultivierung*. Компонент *-hilfe* зустрічається помітно рідше: у досліджених сферах зайнятості з ним були зафіксовані лише 2 НОП: *Verkaufshilfe (Kaufmännische Dienstleistungen, Warenhandel, Vertrieb, Hotel und Tourismus), Melkhilfe (Land-, Forst- und Tierwirtschaft und Gartenbau)*.

Отже, виходячи з отриманих показників, можна стверджувати, що в німецькій мові досить яскраво представлений гендерний аспект номінації; найпродуктивнішим способом специфікації жіночої статі особи професійного діяча є суфікс *-in*, також використовуються такі компоненти, як: *kaufmann/-frau* та *fachmann/-frau* та гендерно нейтральні форми номінації з компонентом *-kraft, -hilfe*.

Для аналогічних сфер професійної діяльності в українському класифікаторі зафіксована мінімальна представленість в НОП вказівки на жіночу стать. Так, усі НОП у розділі «Кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств, виборозведення та рибальства» представлені лише у формі чоловічого роду: *фермер, лісоруб, дояр, коняр, птахівник* (пор. з німецькими “аналогами”: *Landwirt/in, Holzfaller/in, Melker/in, Pferdewirt/in, Vogelzüchter/in*). У розділі «Працівники сфери торгівлі та послуг», яка нараховує 166 НОП, було зафіксовано лише такі жіночі найменування суб’єкта професійної діяльності: *економка, нянька, молодша медична сестра (санітарка, санітарка-прибиральниця, санітарка-буфетниця), молодша медична сестра з догляду за хворими, покоївка, ворожка*.

Решта НОП у даному розділі була представлена виключно чоловічими номінаціями: *візажист, офіціант, манекенник, манікюрник, кухар* та ін.

Отже, очевидним є наступне: *сучасним німецьким НОП притаманна ціла низка засобів для позначення жінки як суб'єкта професійної діяльності. Натомість в українських НОП вказівка на жінку практично відсутня.* Не представлені в українському класифікаторі також і гендерно нейтральні формулювання суб'єкта професійної діяльності. Для позначення особи жіночої статі в українських НОП використовуються форми чоловічої статі. Схожий стан речей був характерним і для Німеччини кілька десятиліть тому, про що свідчить класифікатор професій 1988 року [9]. Однак, за два з половиною десятиліття зміни у суспільній позиції жінки та розвиток гендерної лінгвістики змінили ситуацію докорінним чином. Не виключено, що істотну роль зіграла у цьому процесі і низка особливостей німецької мови, адже її багата словотвірна система дозволила знайти спектр засобів, за допомогою яких легко та влучно досягається візуалізація жінки у найменуваннях особи. В Україні мовні процеси, спрямовані на експліцитне вираження особи жінки, також мають місце, зокрема, у мас-медійному просторі останніми роками використовуються деякі жіночі форми вказівки на суб'єкта тієї чи іншої діяльності, але на рівні офіційної документації ці процеси наразі ніяк не відбилися.

У зв'язку з цим постає питання про відтворення вказівки на стать при перекладі. Так, якщо, перекладаючи німецькі НОП, керуватися формулюваннями, зафіксованими у відповідному українському офіційному документі — класифікаторі професій, доведеться ігнорувати вказівку на жіночу стать або гендерно нейтральну форму НОП і користуватися лише чоловічим відповідником. Наприклад:

Agronom/in — агроном;

Kassierer/in — касир;

Restaurantfachmann/-frau - фахівець із ресторанної справи;

Büfettkraft — буфетник;

Melkhilfe — дояр.

Такий переклад офіційно правильний, але постає питання, чи коректний він соціально, чи відображує він дійсно той зміст, який закладений в німецькому позначенні професії, а саме — реальну чи хоча б навіть потенційну можливість отримання такої професії жінкою? Очевидно, що ні.

Ще один можливий спосіб відтворення вказівки на жіночу стать у німецьких НОП при перекладі — вжиток традиційних жіночих форм назв професій української мови:

*Grundschullehrer/in — вчителька з початкової освіти (у класифікаторі - *vчитель з початкової освіти*);*

*Hochschullehrer/in - викладачка вищого навчального закладу (у класифікаторі - *викладач вищого навчального закладу*);*

*Arzt/Ärztin — лікарка (у класифікаторі — *лікар*);*

*Empfangskraft — консьєржка (у класифікаторі — *консьєрж*);*

*Sekretär/in - секретарка (у класифікаторі — *секретар*);*

*Künstler/in - артистка (у класифікаторі — *артист*).*

Однак, такий переклад проблематичний з двох причин: по-перше, переважна більшість назв із жіночим суфіксом містять знижену стилістичну оцінку і тому не вживаються в офіційному мовленні, по-друге, жіночі форми в українській мові навіть в усному мовленні вживаються лише для дуже незначної кількості назв професій, і додавання відповідних суфіксів до основ НОП у більшості випадків сприймалися б неприродно, наприклад: *режисерка, ремонтниця, свердлувальниця, апаратниця-зварювальниця, монтажниця, наукова співробітниця і т.п.* Можливо, звичка до таких формулювань — лише справа часу, і через кілька десятків років вони стануть для українців нормальним явищем, як це сталося в Німеччині. Однак, чи має перекладач право форсувати цей процес?

Окрім того, є низка формулювань НОП, для яких утворення жіночої форми є проблематичним зі словотвірної точки зору, наприклад: *фахівець з ..., офісний службовець, кінознавець, садовод, соціолог* та ін.

Отже, як бачимо, на сьогодні відтворити гендерний компонент німецьких НОП в українських НОП практично неможливо, у зв'язку з чим перекладені найменування професій або ігнорують гендерну вказівку, або ж суперечать нормам та традиціям української мови. Перекладачу доводиться, виходячи з екстралінгвістичної ситуації, обирати, яке з цих порушень є більш допустимим в кожному конкретному випадку.

Порівняльний аналіз німецьких класифікаторів професій 1988 [9] та 2010 [10] років, а також аналіз переліку змін у німецьких НОП з 1996 по 2015 роки [11] дав змогу виявити ще одну характерну для сучасних німецьких НОП тенденцію, а саме **тенденцію до більш загальних формулювань**. На нашу думку, така тенденція значною мірою продиктована прагненням до більшої соціальної коректності НОП. Так, із 177 НОП, що зазнали змін з 1996 року, більш загальних формулювань набули більш ніж половина. Основним чином така генералізація відбулася за рахунок того, що досліджувані нами одиниці, представлені однослівно-суфіксальними НОП та НОП-композиціями, змінилися на описові, приміром: *Stricker/in* (1996) – *Textilgestalter/in im Handwerk, Fachrichtung Stricken* (2015), *Gerätezusammensetzer/in* (1996) – *Fachkraft für Metalltechnik* (2015), *Elektromaschinenmonteur/in* (1996) – *Elektroniker/in für Maschinen und Antriebstechnik* (2015) та ін.

Найбільшу кількість НОП, які зазнали впливу генералізації, становлять номінації професійного діяча з суфіксом *-er* у своєму складі. Найчастотнішими компонентами, які забезпечили генералізацію таких НОП, стали *-elektroniker/in*, *-fachkraft*, *-gestalter/in*, *-mechaniker/in*, *-mechatroniker/in*, *-technologe/technologin*. Наприклад: *Elektromaschinenbauer/in* (1996) – *Elektroniker/in für Maschinen und Antriebstechnik* (2015), *Gerätezusammensetzer/in* (1996) – *Fachkraft für Metalltechnik* (2015), *Fluggerätbauer/in* (1996) – *Fluggerätmechaniker/in* (2015), *Papiermacher/in* (1996) – *Papiertechnologe/-technologin* (2015). В основі такої генералізації лежить абстрагування від конкретної виробничої дії, за допомогою якого досягається ефект вищого статусу професії. Найбільшою частотністю вживання вирізняється компонент *-fachkraft* (36%), далі з показником 27% слідує *-mechaniker*, і на третьому місці – *-gestalter* (12%).

У проаналізованих нами двох сферах професійної діяльності генералізовані НОП в німецькому класифікаторі займають чільне місце. Так, у розділі „Kaufmännische Dienstleistungen, Warenhandel, Vertrieb, Hotel und Tourismus“ за допомогою генералізованого компоненту утворені 50 НОП, у розділі „Land-, Forst- und Tierwirtschaft und Gartenbau“ – 108 номінацій.

В обох розділах німецьких професій широко представлені генералізовані НОП з компонентами *-fachmann/-fachfrau*, *-ingenieur*, *-techniker*, *-meister* у своєму складі. Найпродуктивнішим серед даних компонентів виявився компонент *-meister* (22 НОП): *Tierwirtschaftsmeister/in*, *Pferdewirtschaftsmeister/in* – *Reitausbildung*, *Fischwirtschaftsmeister/in* – *Fischhaltung und Fischzucht*, *Gartenbaumeister/in* та ін.

Загалом була встановлена висока частотність вживання частки „*fach*“ разом з іменником: *Fachberater/in*, *Fachverkäufer/in*, *Fachwirt/in*, *Fachagrarwirt/in*, *Facharbeiter/in*. Дана частка сприяє евфемістичному ефекту НОП, оскільки забезпечує підвищення статусу номінації особи за рахунок свого значення «фахівець», «спеціаліст». Кількісно вона представлена 39 НОП, загальна ж кількість генералізованих номінацій у обох розділах становить 170 із 647 НОП в цілому, що складає близько 26% всіх найменувань професій цих двох сфер діяльності.

Аналіз українського класифікатора професій показав, що для сучасних українських НОП найменування із загальним змістом також характерні [12]. Так, у розділі «Працівники сфери торгівлі та послуг» нами була зафіксована 21 позиція НОП, де генералізація представлена за допомогою таких узагальнюючих слів як: *інструктор*, *помічник*, *майстер*: *інструктор авіапожежної команди*, *помічник вихователя*, *помічник ветеринара*, *майстер готельного обслуговування*, *майстер ресторанного обслуговування*. У розділі «Кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства» було зафіксовано 14 номінацій

особи професійного діяча з генералізуючими компонентами, серед яких переважали *оператор* та *робітник*: *оператор машинного доїння*, *оператор свинарських комплексів і механізованих ферм*, *робітник зеленого будівництва*, *робітник з догляду за тваринами* та ін. Водночас, в українському класифікаторі зустрічаємо такі назви професій як *коняр*, *свинар*, *собаківник* та ін., тоді як в німецькому представлені такі відповідники як *Pferdepfleger/in*, *Hundezüchter/in*, *Schweinehalter/in*, що, хоча теж не зазнали останньої хвилі евфемізації, однак, за рахунок словоскладання все ж сприймаються дещо м'якше, ніж прямі похідні від назви тварини.

Загалом, генералізовані форми складають в даних двох розділах українського класифікатора близько 15%. Ці дані дають можливість говорити про те, що як німецькі, так і українські НОП виявляють чітку тенденцію до генералізованих формулювань, однак, в німецьких НОП вона виражена краще та представлена більшим спектром форм.

Виходячи з описаної ситуації, вважаємо, що відтворюючи німецькі генералізовані НОП, що не мають свого еквіваленту в українському класифікаторі, доцільно зберігати загальне формулювання номінації, використовуючи при цьому такі українські компоненти як *інструктор*, *робітник*, *працівник*, *спеціаліст*, *помічник*, *майстер*, *дизайнер*, *технолог*, *фахівець* та ін.

Наступна тенденція, виявлена при аналізі німецьких класифікаторів професій — тенденція до **збільшення кількості НОП з іншомовним компонентом у своєму складі**. Так, у розділі „Kaufmännische Dienstleistungen, Warenhandel, Vertrieb, Hotel und Tourismus“ кількість НОП, представлених іншомовними словами або композитами із іншомовним елементом у своєму складі, становила 89, тобто близько 29%, при цьому 54 з них — складні слова з іншомовним компонентом (*Vertriebsmanager/in*, *Warenmakler/in*, *Serviceleiter/in* та ін.), 35 — прямі запозичення (*Sales-Manager/in*, *Location-Coordinator*, *Night-Auditor* та ін.). Що стосується розділу „Land-, Forst- und Tierwirtschaft und Gartenbau“, то тут іншомовних елементів виявлено значно менше — 2 номінації представлені повними запозиченнями та 3 — композитами із запозиченим елементом. Отже, загалом кількість НОП з іншомовними елементами в обох сферах становить 94 (близько 15% всіх номінацій у даних розділах). При цьому переважна більшість запозичених елементів походять з англійської мови, 12 номінацій містять у своєму складі компонент “*manager*”.

Порівнюємо вжиток іншомовних елементів в аналізованих розділах українського класифікатора. Так, у розділі «Працівники сфери торгівлі та послуг» було виявлено 24 НОП з іншомовними елементами. Однак, на протиполож до німецьких НОП, це були переважно вже закріплені у мові запозичення з різних мов, основним чином з французької: *стюард*, *порт'єс*, *сомельє*, *бармен*, *пастижер*, *клінер*, *косметик*, *камердинер* та ін. У другому порівнюваному розділі класифікатора - «Кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства» іншомовних запозичень не було виявлено. Сукупна кількість іншомовних елементів для обох розділів складає близько 10%. Компонент “менеджер” не був зафіксований у жодній номінації.

Отже, як бачимо, вжиток іншомовних елементів у німецьких та українських НОП має істотно різний характер. Якщо у німецьких НОП домінуючим є вплив номінацій англословного простору, то на формулюваннях українських НОП аналізованих сфер англо-американізація, яка відбувається останніми десятиліттями, практично не позначилася, більшість іншомовних запозичень є усталеними.

У зв'язку з такими розбіжностями постає питання, як відтворювати при перекладі німецьких НОП іншомовні елементи, якщо відповідника такої професії немає в українському класифікаторі. Тут є такі шляхи: шукати власне українські лексеми, відтворювати іншомовний елемент способом транскрипції чи транслітерації чи передавати НОП латиницею, як в оригіналі. Перший з них має ті переваги, що він краще сприймається українським реципієнтом та легше інтегрується в граматико-синтаксичний контекст, однак, іноді знайти власне українське слово видається

неможливим, особливо для комплексних та спеціалізованих НОП, наприклад, *Guest-Relations-Manager/in* чи *Food-Chain-Manager/in*. Відтворення способом транскрипції чи транслітерації можливе, якщо іншомовний елемент короткий та відомий реципієнту: *Fitnesskaufmann/-frau* — *фахівець з фітнесу*. Довгі транскрибовані чи транслітеровані еквіваленти призводять до труднощів сприйняття. Комплексні НОП з іншомовними елементами, незвичні в українському професійному просторі, як-то *Guest-Relations-Manager/in* чи *Food-Chain-Manager/in* часто залишають без перекладу, хоча це і може обтяжити розуміння номінації реципієнтом. Можливо, з часом частина таких НОП ввійде до системи української професійної номінації, і для них будуть вироблені власні відповідники. В загальному ж, виходячи з традицій українських НОП, можна рекомендувати при перекладі офіційної документації намагатися відтворювати сучасні англомовні елементи в складі німецьких професійних найменувань традиційними для української мови словами, при перекладі неформального мовлення можна ширше користуватися англомовними запозиченнями, враховуючи, однак, підготовленість до цього реципієнта.

Отже, підсумовуючи сказане, зазначимо, що основні розбіжності у системах НОП німецької та української мов полягають, за даними проведеного дослідження, у:

1) практично повній відсутності (менше 1%) в українських НОП вказівки на жіночу стать та гендерно нейтральних формувань, у той час, як для 97% німецьких НОП характерна експліцитна візуалізація жінки, більшість з решти 3% НОП сформульовано з допомогою гендерно нейтральних засобів;

2) істотно більшій представленості в німецьких НОП тенденції до генералізованих формувань НОП та функціонуванні в німецькій мові більшого спектру відповідних мовних засобів;

3) різному рівні впливу на НОП обох мов сучасних англомовних запозичень: якщо в німецькій парадигмі НОП англомовні елементи стали повсякденним явищем, визнаним на офіційному рівні, вони легко адаптуються до мовної системи, зокрема, утворюючи численні складні слова з власне німецькими компонентами, то в українських офіційних НОП англомовні запозичення зустрічаються дуже рідко.

Ймовірно, тенденції, встановлені в системі німецьких НОП, будуть розвиватися і в українській парадигмі професійних найменувань, з огляду на те, що сучасний стан української офіційно визнаної системи НОП виявляє цілу низку спільних рис із НОП, представленими в німецькому класифікаторі 1988 року.

З метою якомога точнішого перекладу німецькомовних НОП в офіційному мовленні бажано користуватися класифікатором професій, створеним за зразком міжнародної стандартної класифікації професій. Якщо ж еквіваленту в класифікаторі немає, при відтворенні німецьких НОП українською мовою слід враховувати вказані розбіжності в обох мовах. Порушувати звичні для українських НОП формулювання краще лише у тих випадках, коли екстралінгвістична ситуація виправдовує відхилення від усталених норм: коли семантично важливою є вказівка на жіночу стать або гендерно нейтральна форма номінації, коли реципієнт з високою ймовірністю готовий до сприйняття англомовного компоненту НОП як мовленнєво, так і змістовно, коли використання абстрактного компоненту при перекладі німецького генералізованого НОП необхідне з міркувань соціальної коректності.

Подальших досліджень потребують трансформації, яких зазнають професійні найменування у неофіційному професійному мовленні в німецькій та українській мовах та порівняння тенденцій, які вони виявляють.

DIFFICULTIES IN THE TRANSLATION OF MODERN GERMAN JOB TITLES INTO UKRAINIAN

L. Ivashkevych, PhD in Philology, Associate Professor

National technical university of Ukraine "Kiev Polytechnical Institute",

37, Prospekt Peremohy, Kyiv-56, 03056, Ukraine

E-mail: fliegekunst@gmail.com

The article deals with the differences in the systems of modern German and Ukrainian job titles and the difficulties those differences cause while translating. It holds a diachronic and synchronic comparison of the German and Ukrainian job classifier and two of their specific areas. The characteristic tendencies of the modern German profession titles are defined, and their representation in the Ukrainian nominations is clarified. Basing on the received data and numerous examples, we show the difference in the gender visualization of the professional titles of the both languages. Besides differences in the extent of their generalization, and the character of borrowings in comparison with other languages are revealed. We recommend how the discovered differences in the job title systems can be considered in translation depending on the extralinguistic situation.

Keywords: *job title, woman visualization, social correctness, borrowings, translation.*

ТРУДНОСТИ ПЕРЕВОДА СОВРЕМЕННЫХ НЕМЕЦКИХ НАИМЕНОВАНИЙ ПРОФЕССИЙ НА УКРАИНСКИЙ ЯЗЫК

Л. С. Ивашкевич, канд. филол. наук, доцент

Национальный технический университет Украины

«Киевский политехнический институт»

проспект Победы, 37, г. Киев-56, 03056, Украина

E-mail: fliegekunst@gmail.com

Статья посвящена вопросу отличий в современных немецкой и украинской системах наименований лица по профессии и связанным с ними трудностям перевода. Проводится диахроническое и синхроническое сравнение немецких и украинских классификаторов профессий и двух их конкретных сфер. Выделяются тенденции, характерные для современных немецких профессиональных наименований, и определяется их представленность в украинских номинациях. На основании полученных данных и многочисленных примеров указывается на отличия в гендерной маркировке профессиональных наименований обоих языков, степени их генерализации и на разный характер употребления заимствованных из других языков элементов в системах профессиональных номинаций. Предлагаются рекомендации касательно того, как учитывать эти отличия при переводе. Исходя из экстралингвистической ситуации перевода.

Ключевые слова: *наименование лица по профессии, визуализация женщины, гендерная маркировка, социальная корректность, заимствования, перевод.*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кожанова Н. В. Наименования лиц по профессии в немецкоязычной картине мира : автореф. дис. канд. фил. наук : спец. 10.02.04. «германские языки» / Кожанова Наталья Викторовна. – Барнаул, 2007. – 23 с.
2. Сердега Р. Л. Агенти́вні назви (nomina agentium) у центральнороботанських говірках / Р. Л. Сердега // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. №873: Серія: Філологія. – 2009. – Вип. 58. – С.11–14.
3. Голованова Е. И. Динамика именованія лица по роду діяльності в русском языке / Елена Иосифовна Голованова // III Житниковские чтения: Динамический аспект лингвистических исследований: матер. всерос. науч. конф.– Челябинск, 1999. – Ч. II. – С. 32–39.
4. Конопелькина Е. А. «Основные подходы к пониманию категории деятеля в современной лингвистике» / Е. А. Конопелькина // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Мовознавство. – 2008. – С. 138–146.
5. Бердник Л. В. Внутрішня форма та словотвірна семантика назв діяча у сучасній російській мові : автореф. дис. канд. філ. наук : спец. 10.02.02 «російська мова» / Бердник Лада Валеріївна. – Дніпропетровськ, 2004. – 18 с.
6. Ластовкіна О. Е. Функціонально-семантична категорія статі в лінгвістичному і соціологічному аспектах (на матеріалі мікрополя жіночої статі в сучасній німецькій мові) : автореф. дис. канд. філ. наук : спец. 10.02.04 «германські мови» / Ластовкіна Ольга Едуардівна. – Київ, 1995. – 22 с.
7. Вильданова Г. А. Гендерный аспект эвфемизации (на материале английского языка) : дис. канд. фил. наук : 10.02.04 / Вильданова Гузель Агзамовна. – Бирск, 2008. – 194 с.
8. Нефедова Л. А. Иноязычная лексика в современном немецком языке. Иноязычная лексика в контексте заимствования и словообразования / Л. А. Нефедова. – Москва: Прометей (Московский Государственный Педагогический Университет), 2012. – 98 с.

9. Klassifizierung der Berufe. Systematisches und alphabetisches Verzeichnis der Berufsbenennungen (1988) / Bundesanstalt für Arbeit. – Nürnberg: Bundesanstalt für Arbeit, 1988. – 212 S.
10. Klassifikation der Berufe 2010. – Band 1: Systematischer und alphabetischer Teil mit Erläuterungen / Bundesagentur für Arbeit. – Nürnberg: Bonifatius GmbH Paderborn, 2011. – 914 S.
11. Übersicht über frühere und neue Bezeichnungen anerkannter Ausbildungsberufe [Elektronnyy resurs] / Bundesagentur für Arbeit. – Rezhim dostupu: <http://berufenet.arbeitsagentur.de/berufe/include/templates/changes/index.jsp?seite=11> — Дата доступу: 04.10.2015
12. Класифікатор професій [Elektronnyy resurs] / Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики. – Rezhim dostupu do resursu: http://hrliga.com/index.php?module=norm_base&op=view&id=433. – Дата доступу: 04.10.2015.

LIST OF REFERENCES

1. Kozhanova N.V. Person nomination by profession in the German world view. – Barnaul, 2007. – 23 p.
2. Serdega R. L. Nomina agentium in centralsloboda dialects. Kharkiv university journal. №873. Philology. Issue 58, 2009. – P. 11-14.
3. Golovanova E. I. Dynamics of nomination of person due to occupation in Russian. III Zhitnikov readings: dynamic aspekt of the linguistic investigation. – Chelabinsk, 1999. Part II, pp. 32 — 39.
4. Konopelkina E.A. Main approaches to understanding of the category of subject in the modern linguistics. Journal of the Dnipropetrovsk university. Philology. – 2008. – P. 138 — 146.
5. Berdnyk M.V. Inner form and derivational semantics of the subjects nominations in the modern Russian. Dnipropetrovsk, 2004. – 18 p.
6. Lastovkina O.E. Funcional-semantic category of gender in linguistic and sociologis aspects (based on microfield of female gender in modern German). – Kiev, 1995. – 22 p.
7. Vildanova G.A. Gender aspect of euphemization (based on English language). Birska, 2008. – 194 p.
8. Nefedova L. A. Foreign lexic in modern German. Foreign lexic in the context of borrowings and word formation. Moscow, 2012. – 98 p.
9. Klassifikation of professions. Systematic and alphabetic list of the professions titles (1988) / Federal Labour Agency. – Nürnberg: Bundesanstalt für Arbeit, 1988. – 212 S.
10. Klassifikation of professions 2010. – Volume 1: systematic and alphabetic part with explanations / Federal Labour Agency. – Nürnberg: Bonifatius GmbH Paderborn, 2011. – 914 S.
11. Übersicht über frühere und neue Bezeichnungen anerkannter Ausbildungsberufe [Elektronnyy resurs] / Federal Labour Agency. – Rezhim dostupu: <http://berufenet.arbeitsagentur.de/berufe/include/templates/changes/index.jsp?seite=11> — Accessed: 04.10.2015.
12. Classifier of professions [Elektronnyy resurs] / State committee of Ukraine on technical regulation and consumer policy. – Rezhim dostupu: http://hrliga.com/index.php?module=norm_base&op=view&id=433. – Accessed: 04.10.2015.

Надійшла до редакції 28 жовтня 2015 р.